

Tolerantlığın bir dəyər formasına çevrilmesi məntiqidir

Tolerantlıq artıq bəşəri bir dəyər hesab olunur, çünki məhz fərqli mədəniyyətlərə, dini inanclarla, adət-ənənələrə malik insanlar arasında münasi-bətlərin tənzimlənməsində rolü əvəz-sizdir. Təsadüfi deyil ki, tolerantlıq artıq dövlətlər səviyyəsində xüsusi siyasi kurs olaraq qəbul olunmaqdır. Dini dözümlülükün, birləşməsi şin və ən əsası da, sülhün qaranti olan tolerantlığın bir dəyər formasına çevrilmesi tamamilə məntiqidir.

edir ve bizim dini inancımız nəinki qarşıdurmaların, hətta ən xırda dözümsüzlüyün belə şəkildə əleyhinədir.

Bilirik ki, tarix boyu xalqımıza məxsus olan ərazilərdə tekçə İslam inancına sahib olan insanlar yaşamayırlar. Bize məxsus olan coğrafiyada yaşayan insanların bir çoxları müxtəlif dövrlərde bütperəstlik, zərdüştlük, yəhudilik, xristianlıq kimi inanclar sahib olublar. Belə inanclar, fərqli dini adət-ənənələr belə zaman-zaman azad şəkildə yayılıb da. Fərqli sivilizasiyaların qoşlaşdırılmışlarında yerdən Azerbaycanda tarixən mövcud olan tolerantlıq ənənələri günümüze qədər gəlib çatıb. Hal-hazırda da ölkəmizdə həmin tolerantlıq ənənələri qorunub saxlanılır. Yaxşı bilirik ki, dünyada baş veren müharibelerin motivində məhz etnik-dini anlaşılmazlıqlar olduğu halda, bizdə bu həmişəki kimi yenə də yoxdur. Hələ də dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrində belə milli dözümsüzlük olduğu halda, ölkəmizdə dini mənsubiyətindən asılı olmayaraq kiməsə qarşı dözümsüzlük nümayiş etdirilmir. Dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrində hətta eyni dinə, eyni adət-ənənələrə, eyni mədəniyyətə mənsub təriqət-

İnsanın və insan həyatının bəşəriyyət üçün ən dəyərli sayılması fonunda bütün dünyada təhlükəsizliyin, əmin-amanlığın temin edilməsi haqlı olaraq, ön planda durur və məhz belə bir təminat da ele tolerantlıq sayəsində mümkün hesab olunur. Çünkü bütün qarşıdurmaların, ələlxüsəs da dini qarşıdurmaların, fərqli inanclarla, fərqli adət-ənənələrə olan dözümsüzlük hallarının qarşısının alınması baxımından tolerantlıq bir dəyər forması olaraq olduqca əhəmiyyətlidir və bunu təkzib etmək mümkün deyil. Ona görə mümkün deyil ki, hazırda insanların əmin-amanlıq şəraitində yaşaması üçün əsas prioritetlərdən biri olan dini və milli tolerantlıq ənənələrinə rol oynayır. Azərbaycan xalqının tolerantlığının tarix boyu hansı səviyyədə olduğu hər kəsə bəllidir. Xalqımız ictimai-siyasi quruluşdan asılı olmayaraq bütün dövrlərde öz tolerantlığı ilə çəçilib. Məhz dini və milli dözümlülük baxımından xalqımız bütün dünya xalqlarına nümunə belə sayılır desək, yanılmarıq. Tekçə cəmiyyətdə deyil, hər bir fərdin şüurunda belə milli və dini dözümlülük olduğunu təkzib etmək mümkün deyil. Tarix boyu Azərbaycan ərazilərində müxtəlif dini inanclarla, müxtəlif milli mənsubiyətlərlə, müxtəlif adət-ənənələrlə sahib olan insanların olması ele tarixi reallıqdır və bilirik ki, xalqımız hər zaman həmin insanların fərqli inanclarına da, fərqli mədəniyyətlərinə də hörmətlə yanaşır. Hansısa dözməzlik kimi bircə dənə də olsa hal müşahidə edilməyib, hansısa qarşıdurma, hansısa hörmətsizlik olmayıb.

Reallıq ondan ibarətdir ki, ayrı-ayrı etiqad və inanclarla malik etnoslar belə min illər boyunca ölkəmizdə əmin-amanlıq şəraitində yaşayırlar. Belə bir şəraitdə yaşamaları işe heç də təsadüfi sayılır və məhz xalqımızın tolerantlıq ənənələri ile əlaqədardır. Xüsusun onu da qeyd etmək yerinə düşərdi ki, etnik-mədəni müxtəlifliklərin səhəbat belə gedə bilməzdi və belə bir müxtəliflik ölkəmizin ərazisində qətiyyən olmazdı. Azərbaycan xalqı məhz humanist xalq, tolerantlıq nümunəsi göstərən xalq olaraq bütün dünyada tanınır və burada xalqımızın inancının, islami dəyərlərinin də əlbəttə ki, xüsusi yeri və rolü danılmazdır. Çünkü İslam əxlaqi insanlara, onların inanclarına, adət-ənənələrinə hörmətlə yanaşmağı tövsiyyə

ləri arasında belə dözümsüzlük müşahidə edildiyi halda, ölkəmizdə bunun əksini görməkdəyik və dözümlülünün nə dərcədə olduğu göz önündədir. Məhz etnik təmizləmə siyasetinə görə hazırda dünyanın 21 ölkəsində 12 milyonadək insan qacqın və məcburi köçkün şəraitində yaşıadığı halda, buna uyğun, yaxud anoxşar bir hal ölkəmizdə qətiyyən olmayıb və yena də yoxdur. Ona görə öncə qeyd etmişdik ki, dini və milli tolerantlıq baxımından da Azərbaycanı dünyaya nümunə olan ölkə hesab etməkde haqlı olduğumuza əminik. Azərbaycan vətəndaşları, ölkəmizdə yaşıyan insanların dini inanclarına, etiqadlarına, eyni zamanda, məzhəblərinə görə qətiyyən bir-birindən fərqləndirilmirlər. Əvvəla ona görə ki, xalqımız tolerantlıq ənənələrinə sadıqdır. Digər tərəfdən də öz humanizmi ilə seçilən Azərbaycan xalqı üçün tolerantlıq hər zamanki kimi bir dəyər formasına olaraq qəbul olunmalıdır. Hər zaman olduğu kimi indi də ölkəmizdə hansısa xoşagelməz halın baş verməsi, kimlərinə dini inanclarına, adət-ənənələrinə hörmətsizlik edilməsi, dözümsüzlük nümayiş etdirilməsi halının müşahidə edilməsi tamamilə mümkün sürür.

Onu da diqqətə çatdırmaq yerinə düşərdi ki, Azərbaycanda vətəndaşlar, insanların dini inanclarına, etiqadlarına, məzhəblərinə görə qətiyyən bir-birindən fərqləndirilmir və hətta bu məsələlər müvafiq qanunvericiliyə çərçivəsində belə tənzimlənir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının vicdan azadlığı ile bağlı müdədəlarının həyata keçirilməsi üçün müvafiq şəraitin yaradılması, dini etiqad azadlığı ilə əlaqədar qanunvericiliyə aktlarına riayət olunmasına nəzarətin təmin edilməsi, dini qurumların qeydiyyata alınması Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən müvəffəqiyətlə həyata keçirilir. Etnik dini tolerantlıqın bütün dünyada mütərəqqi demokratik dəyərlərdən biri kimi qəbul edildiyi bir zamanda bu tolerantlıq forması Azərbaycan cəmiyyətinin nümunəvi normalarına çevrilib. Azərbaycan Respublikası bu gün coxmilletli və çox konfessiyali dövlət kimi dünya birliliyinə hərəkəflə integrasiya siyasəti həyata keçirir. Hazırda ölkəmizdə bütün dini icmaların berabər hüquqlara malik olması da məhz həmin bu siyasətin məntiqi nəticəsi olaraq qəbul edilir. Hemçinin şəksiz-şübəsiz qəbul edilir ki, tolerantlıq bir dəyər formasına çevrilib.

Inam Hacıyev